

Johannes Kepler fær áhuga fyri ringrásunum hjá gongustjørnunum

Altjóða
stjørnu-
frøðiár 12

Pól Jespersen

Týski stjørnufrøðingurin og alisfrøðingurin Johannes Kepler er hugtikin av kopernikansku skipanini. Hann setur sær fyri at finna sonnu rásirnar hjá gongustjørnunum

Johannes Kepler er føddur í Württemberg í hertogadøminum Swabia (nú Baden-Württemberg) 27. desember í 1571. Pápin er leiguherra. Hann doyri, tá ið Kepler er smádrongur, í einum av teimum mongu trúarkriggjunum, sum eru um hetta mundið. Omman og abbin í móðurætt hava eitt herbergi. Trý ára gamal flytur hann inn til teirra og gongur teimum til handa, tá ið hann er so frægur. Mamman er 'klók kona' og fæst við at lekja sjúk. Hon verður mong ár seinni ákærð at vera gandakelling, men Kepler verjir hana, og tað eydnast at fáa hana frikenda. Drongurinn, sum er ov tíðliga føddur, fær eisini pokurnar. Hann er sum heild

eitt sjúkligt barn. Hóast sjúkan hevur skatt bæði hendur og sjón - hann er nærsýntur og sær dupult - er hann viðskygdari enn tey flestu, ikki minst Tycho Brahe, og vitinum bagir einki.

Johannes Kepler, 1571-1630, týskur stjørnufrøðingur og alisfrøðingur.

Longu sum smádrongur fær hann áhuga fyri stjørnufrøði. Hann sær halastjørnuna í 1577, og trý ár seinni vísa tey honum eina fulla mánamyrking.

18 ára gamal fer hann av einum prestaseminari á universitetið í Tübingen at lesa, so hann kann fáa prestakragan. Metini fær hann góð, men ikki í støddfrøði, helst tí at lærarin, Mästelin, vil eggja honum at gera meiri við hesa lærugreinina, sum hann hevur so eyðsýndar

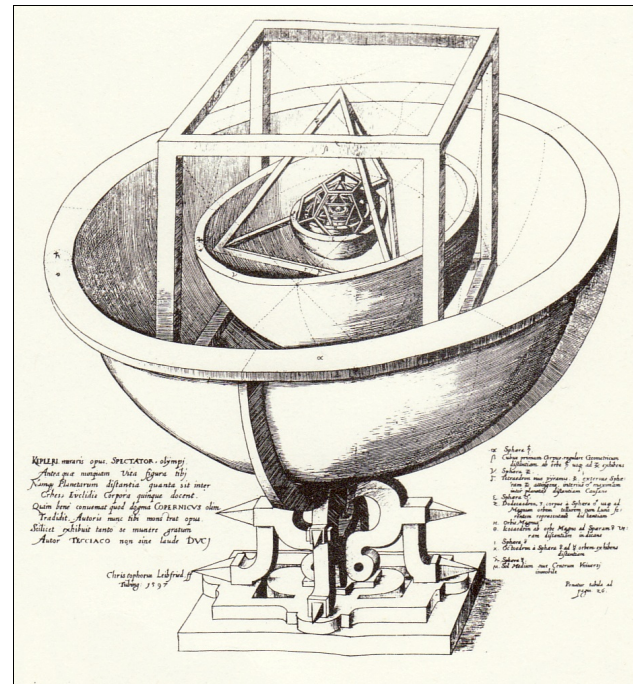
gávur til. Mästelin visir serliga evnarikum studentum, teirra millum Kepler, framkomnari stjørnufrøði, og hann verður beinanvegin hugtikin av kopernikansku skipanini.

Kepler tekur støddfrøðina fram um prestageringin

Kepler, sum er protestantur, leggur ikki fingrarnar í millum í trúarspurningum. Tað verður ikki tolt í fundamentalistiska umhvørvinum í Tübingen, og myndugleikarnir ivast í gudstrúgv hansara. Tað er kanska orsøkin, at Mästelin fær Kepler at sleppa dreyminum at gerast prestur og heldur vera støddfrøðilærari í Graz. Hetta er í 1594, og Kepler er 23 ára gamal.

Í 1596 gevur hann út fyrstu bók sína *Mysterium Cosmographicum*. Her verður gjølla greitt frá kopernikansku skipanini, og víst verður á fyrminirnar við henni sammett við ptolemeisku skipanina. Kepler veit tó, at fult samsvar er ikki í millum máldu rásirnar og tað, sum kann verða sett upp við kopernikansku skipanini. Skapið á rásunum hjá gongustjørnunum og frástøðurnar frá sólini spegla sjálvandi bara tann veruleika, sum var, tá ið sólskipanin varð til. Men Kepler er sannførdur um, at onkur

orsøk man vera til, at frástøðurnar eru, sum tær eru. Kanska onkur geometrisk orsøk? Tí spælir hann sær við móguleikanum at skriva inn polyetur í kúlur, sum hann aftur skrivar inn í polyetur og so fram, sí myndina.

Myndin visir merkiligu og deydøddu roynd Keplers at skilja frástøðurnar hjá gongustjørnunum við at skriva inn polyetur í kúlur, kúlurnar aftur í polyetur o.s.fr.

Á tann hátt fær hann fram kúlur í ymsari stødd. So ber hann saman lutföllini í millum støddirnar á kúlunum og lutföllini í millum frástøðurnar hjá gongustjørnunum. Vit eiga at

siggja hesa lögnu roynd sum eitt tekin um granskarasinni hansara. Hann er opin fyri øllum móguleikum. Hann hevur stóra virðing fyri eygleiðingum og tí taltifari, sum er fingið til vega, og hann vil hava samsvar í millum eygleiðing og ástøði.

mundið fær Kepler bræv frá Galilei, sum hevur lisið bókina hjá honum. Galilei sigur seg taka fult og heilt undir við kopernikansku skipanini. Tað torir hann tó ikki enn at siga alment.

Kepler stríðist víðari við ringrásirnar og sær, at Kopernikus hevur mistikið seg. Hann hevur t.d. givið jørðini serstöðu fram um hinar gongustjørnurnar. Kepler skilur, at tað er ógvuliga umráðandi at vita, hvussu sanna ringrásin hjá jørðini er. Ein maður er, sum hesum viðvíkjandi situr á ógvuliga rúgvumiklum taltilfari, sum Kepler kundi hugsað sær at sæð. Hann eitur Tycho Brahe og er rýmdur av Ven til Prag.

Kepler rýmir undan átrúnaðarligari forfylging

Um hetta mundið er hart átrúnaðarligt stríð. Ferdinand, sum er katólskur erkihertogi, sigur seg heldur vilja leggja landið oyðið enn stjørna trúarvillingum. Kepler verður hóttur eftir lívinum fyri sína trúgv og politisku sannføring. Hann verður noyddur at rýma úr Graz. Soleiðis ber tað til, at ástøðingurin Kepler kemur til Prag í árinum 1600 at vera hjálparmaður hjá eygleiðaranum Tycho Brahe. 3. februar hittast teir.